

Škola – idea a historie

Přednášky ze Školní pedagogiky (jaro 2018)
Tomáš Janík, Institut výzkumu školního vzdělávání PdF MU

Obsah předmětu

- Škola (uvnitř školského systému)
- Kurikulum: cíle a obsahy vzdělávání
- Výuka: vyučování a učení a jejich aktéři

https://is.muni.cz/predmet/ped/jaro2018/DCJDR_ISP

Cíle předmětu

- Uvést do základů oboru školní pedagogika
- Nabídnout širší kontext pro usazení disertačního tématu

Požadavek k ukončení předmětu

- Do konce příslušného semestru vypracovat 6-12 stran odborného textu využitelného ve Vaší disertační práci,
- který bude ukotvovat téma Vašeho disertačního výzkumu v širším pedagogickém kontextu,
- zaslat e-mailem na adresu tjanik@ped.muni.cz
- vést nad textem rozpravu s vyučujícím předmětu.

Škola – co je...

Škola: co je to škola...?

Škola – scholé = prázdeň, tj. volnost, příležitost či možnost věnovat se vlastnímu vzdělávání.

„V intervalu 'nedělním' se setkávají svobodní příslušníci obce se skutečným poznáváním sebe, světa, s příležitostí věnovat se záležitostem vyššího řádu, které jsou cestou k emancipaci z 'aischolia', povrchního zaujetí a zaneprázdněnosti všednostmi a denním shonem“

(Waletrová et al., 2004, s. 19)

Škola

- Vznik školy, resp. výuky organizované ve školních třídách před 5 tisíci lety na území Mezopotámie a Egypta.
- Klíčový byl objev písma – psaní = složitá dovednost – nebylo snadné se ji běžně naučit, začalo se jí cíleně vyučovat.
- Výuka písma se ukázala jako účinná a efektivní – začaly se zprostředkovávat i další dovednost a znalosti.
- Škola – jedna z nejúspěšnějších institucí kulturních dějin.

Škola

- Škola je společenská instituce, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů.
- Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb.

(Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 238)

Historie

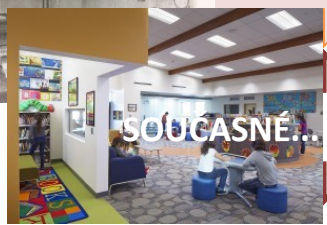
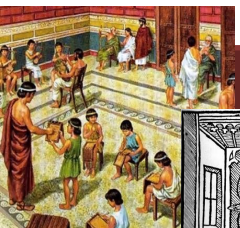
(vývoj školy)

STAROVĚK – ANTIKA

OVĚK

STAROVĚK – ANTIKA

STŘEDOVĚK

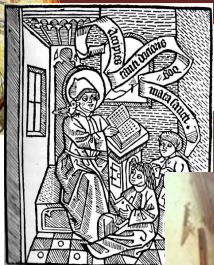
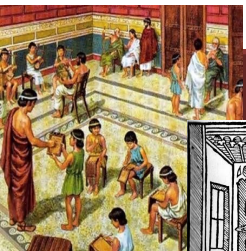
NOVOVĚK – MODERNÍ...

MEZIVÁLEČNÉ...

(PO)VALEČNÉ...

SOUCASNÉ...

STAROVĚK – ANTIKA

STŘEDOVĚK

NOVOVĚK – MODERNÍ...

MEZIVÁLEČNÉ...

(PO)VÁLEČNÉ...

SOUCASNÉ...

Filosofie

Hospo-
dářství

Církev

Stát

Církev

Filosofie

Stát

Hospodářství

Stát

Církev

Hospo-
dářství

Filosofie

Hospodářství

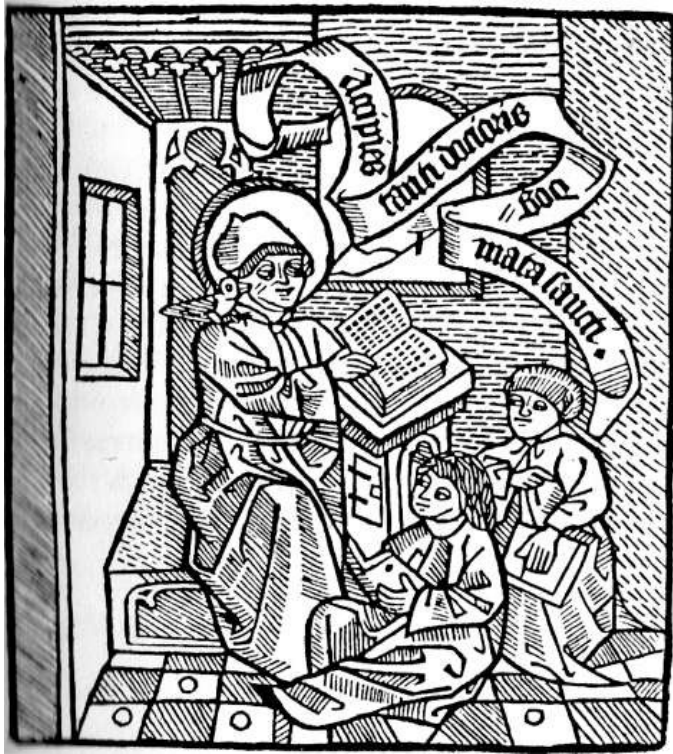
Stát

Věda
(filosofie)

Církev

- Škola dospělých – filosofování a další obory
- Sokrates, Platon, Aristoteles požadují ucelené vzdělání pro všechny svobodné občany – základ veřejného vzdělávání
- Škola pro děti svobodných občanů (vládnoucí vrstva): čtení, psaní, počítání

- Zprostředkování Písma
- Kláštery a klášterní školy – centra vzdělanosti (vzdělávání kleriků)
- Vzdělávání lidu je věcí cechů (řemesla), později i školy (Bürgerschulen) zprostředkovávající znalosti a dovednosti pro obchod – čtení, psaní, počítání
- Vznik univerzit – center vysokého učení (i profesního: kněží, lékaři, právníci – později učitelé jako učení bakaláři či magistři)

- **Oslabuje vliv církve – osvícenství – do popředí se dostává věda: člověk zkoumá, experimentuje – univerzitní výuka – např. pitvy (nejen praxe, ale i budování teorie rozborem, tj. analýzou)**
- **Fascinace přírodními vědami a jejich aplikacemi (století páry)**
- **Budování školství jako systému státem (reglementace) – důležité pro vzestup gramotnosti**
- **Školy pro děti lidu – učitel s rákoskou – škola prostředkem disciplinace – autoritativní přístupy**

- **Humanizace školy a vzdělávání jako reakce na předchozí „rákoskovou školu“**
- **Reformní pedagogické hnutí, Nová výchova, pedagogický pragmatismus**
- **Obrat k dítěti – víra v dítě, v jeho tvořivé síly a tvořivost – svoboda a odpovědnost**
- **Aktivní činná škola, projektová výuka, učení objevováním, samoučení**
- **Vynalézá se moderní didaktika**

- **Popření výdobytku humanizované, svobodné, aktivní školy z období reformní pedagogiky**
- **Obrat k autoritativnosti, poslušnosti a jednomu světonázoru, omezování autonomie v myšlení a jednání lidí ve škole**
- **Škola jako služebná totalitní ideologie – výchova a vzdělávání jako indoktrinace**
- **Úprava cílů a obsahů vzdělávání i výukových praktik (symboly a rituály ve jménu ideologie)**

- **Antiautoritativní naladění jako reakce na období před 1989**
- **Vnitřní proměna školy přispěním angažovaných učitelů**
- **Alternativní školy – návaznost na přerušenu tradici reformní pedagogiky a nové tvořivé přístupy k rozvoji školy**
- **Kobercová „reforma“, proměny uspořádání třídy, počítače a tablety do škol, otevírání školy**

Chvála a zatracení školy a učitelů

(nadsázka, karikatura, satira)

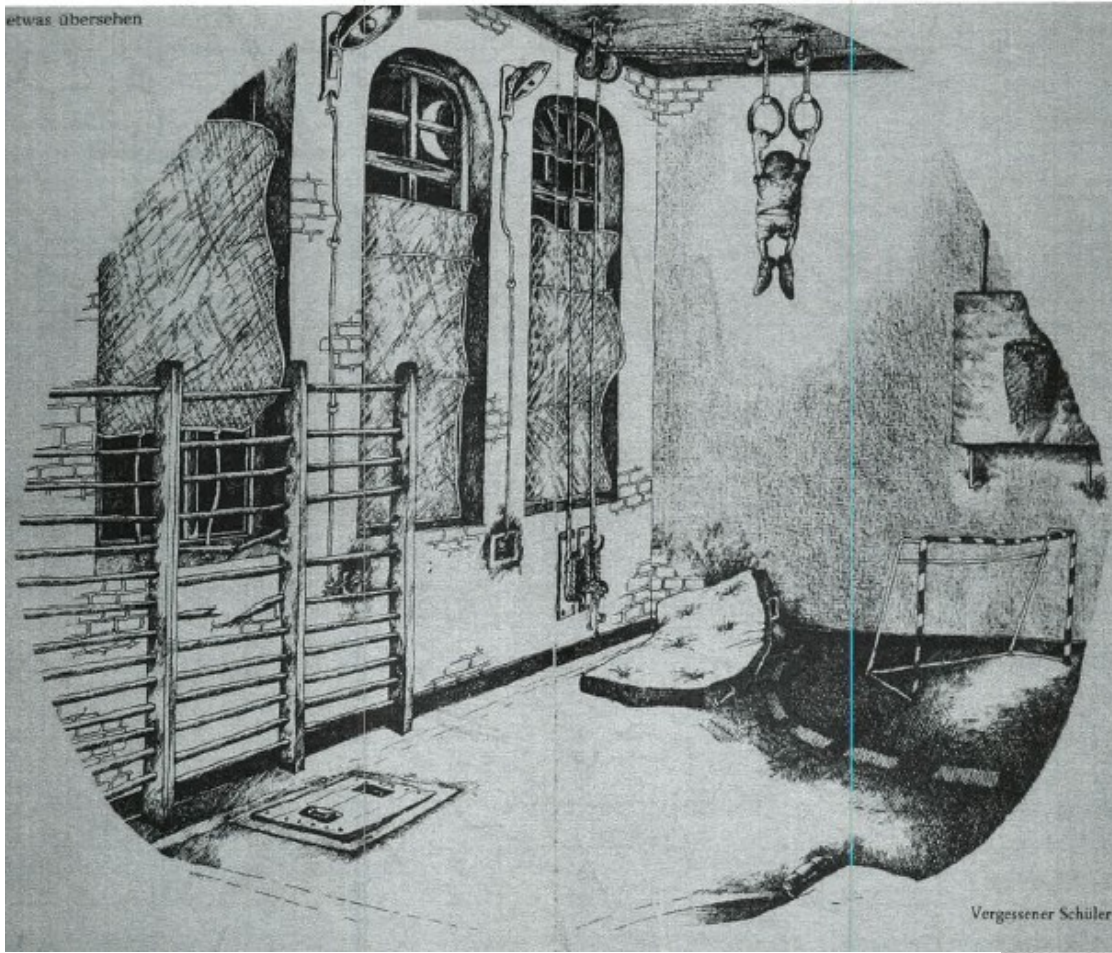

Strugel - inuente.

COCK - EX - 1117

PARISIOS STOLIDVM SI QVIS TRANSMITTAT ASELLVM · SI HIC EST ASINVS NON ERIT ILLIC EQVVS
 Al reysē den esel ter sgholen om leeren ist eenen esel hē en sal gheen yert weder keeren

etwas übersehen

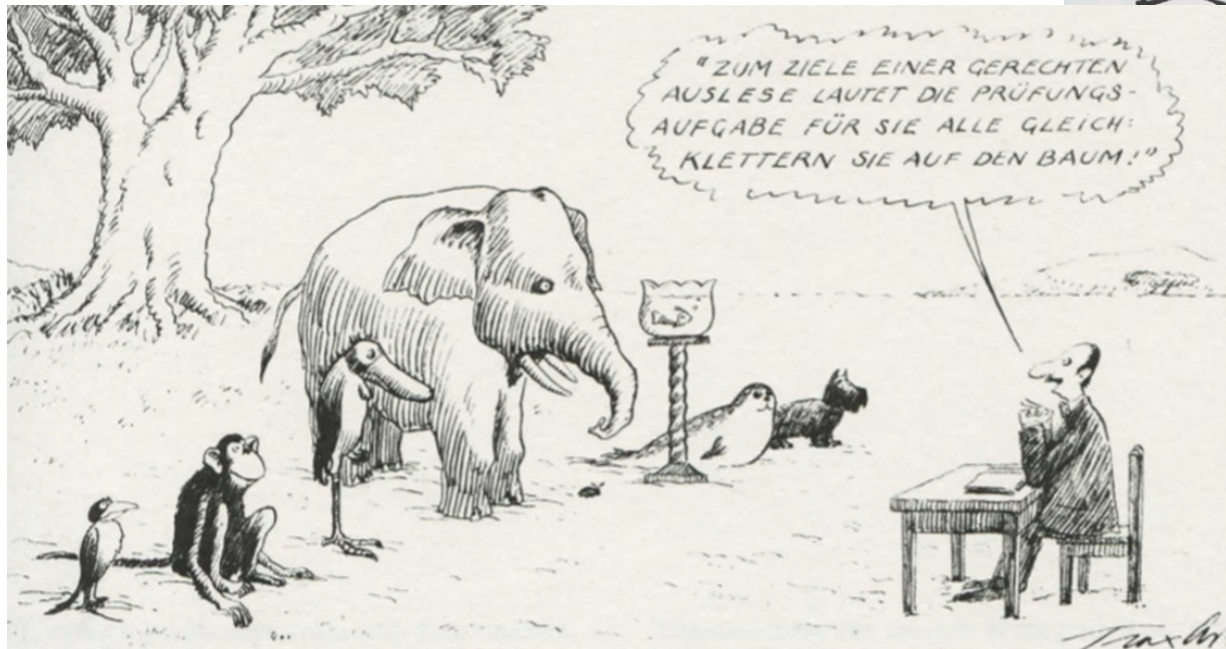
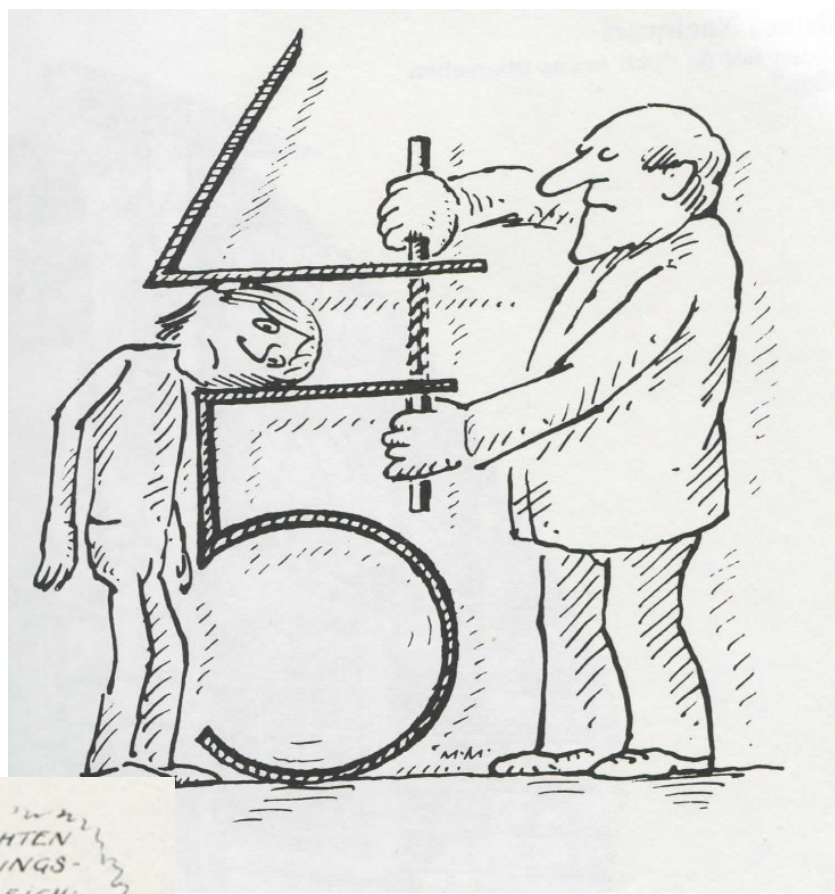

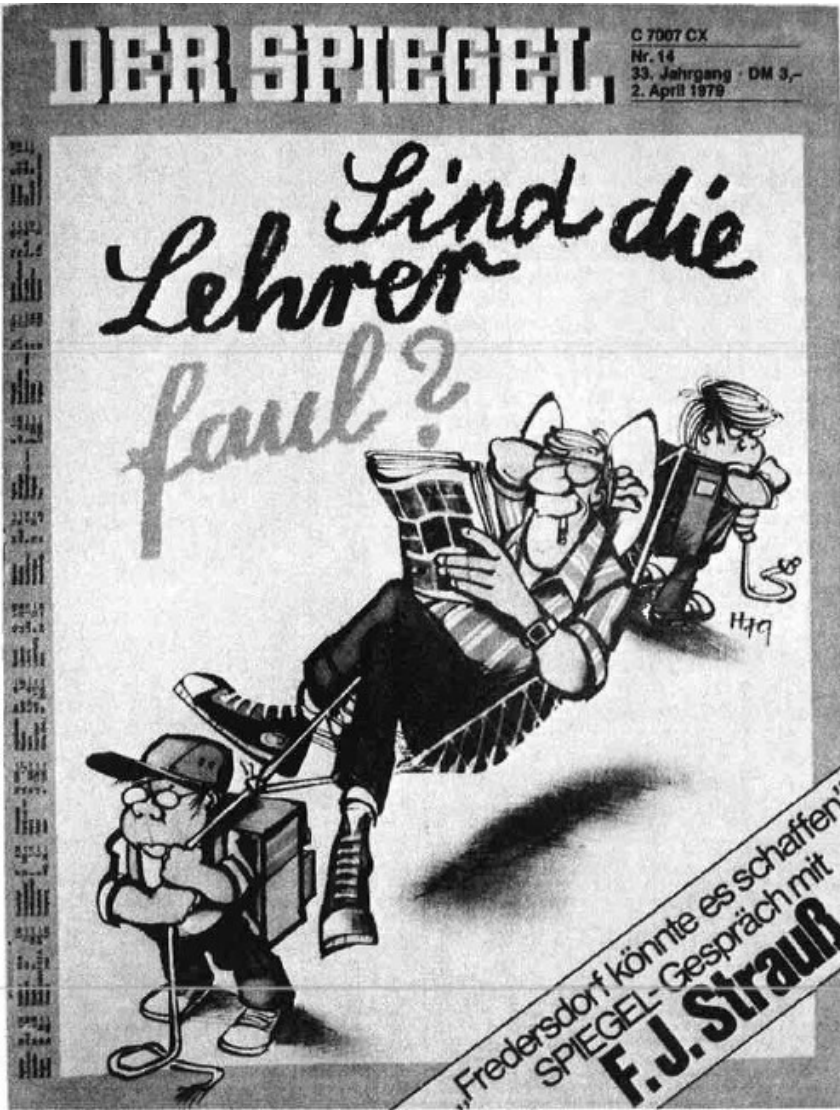
Vergessener Schüler

Pädagogik.

Ich will doch sehen, ob ich dem verfluchten Buben keine Zuneigung zu mir beibringen kann.

Horst Haitzinger, 1979¹⁴

Wilhelm Busch, Lehrer Lämpel, 1865

Současné proměny školy

Vývoj vzdělávací politiky v ČR po 1989

	90. léta	Přelom milénia	2012–2020
Koncepční, strategické, legislativní dokumenty vzdělávací politiky (VP)	1994: Kvalita a odpovědnost – program rozvoje vzdělávací soustavy 1999: České vzdělávání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů v ČR při vstupu do EU	2001: Bílá kniha 2004: Novelty školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících	Strategie 2020 Dílní novelizace školského zákona
Podkladové a analytické materiály pro VP	Zprávy OECD Výroční zprávy MŠMT Zelená kniha	Vyhodnocení Bílé knihy	Vyhodnocení S2020
Nástroje komunikace záměrů VP s veřejností	Výzva pro 10 miliónů	Česko mluví o vzdělávání	
Témata VP	<ul style="list-style-type: none"> • Deideologizace a humanizace školy (vnitřní reforma školy) • Vytvoření podmínek pro širší přístup ke vzdělávání • Evropská dimenze ve vzdělávání 	<ul style="list-style-type: none"> • Realizace celoživotního učení pro všechny • Přizpůsobování vzdělávacích a studijních programů potřebám života ve společnosti znalostí • Monitorování a hodnocení kvality a efektivity vzdělávání • Podpora vnitřní proměny a otevřenosti vzdělávacích institucí • Proměna role a profesní perspektivy pedagogických a akademických pracovníků • Přejít od centralizovaného řízení k odpovědnému spolurozhodování 	<ul style="list-style-type: none"> • Snižovat nerovnosti ve vzdělávání • Podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad • Odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém

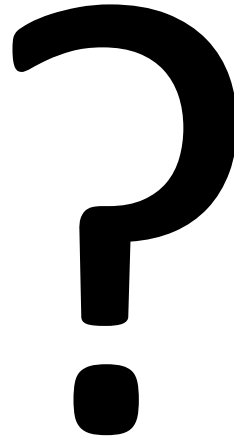
Škola: **včera** – dnes – zítra

Škola: včera – dnes – zítra

Škola: včera – dnes – **zítra**

Náročné funkce a cíle školy?

Různá očekávání?

Kritika školy...

Učit není třeba, stačí jen s dětmi být

Zakladatelka proslulé Školy Hrou Ivana Málková neuznává školu v tradičním pojetí.
A taky tvrdí, že dítě samo nejlíp ví, jak se vyvíjet

”

Ekonomická krize, která zbrzdila automobilový průmysl, sice zasáhla i výrobu automatických montážních linek, ale **FRANTIŠEK A ROBERT KUDELOVI** ji využili k investicím a získání kvalitních pracovníků. Do karet jim hraje i konkurenční boj výrobců aut, protože inovace znamenají další úpravy linek. Co však majitele Chropyšské strojírně znepokojuje, je politická situace v Rusku.

Školy neučí, co sháníme

doc. PhDr. T. JANÍK, Ph.D.

ŠKOLA na KRIŽOVATKE

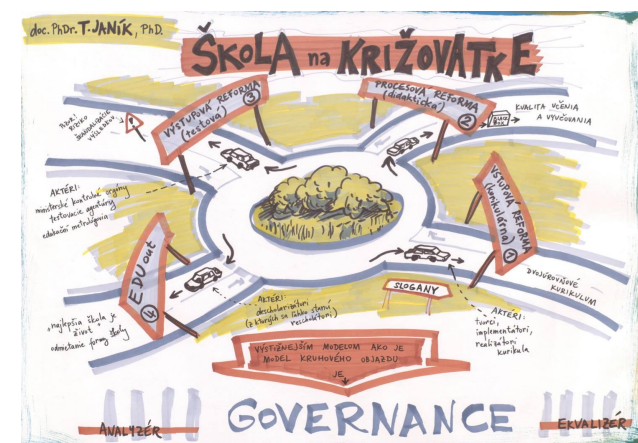

ANALYZÉR

GOVERNANCE

EKVALIZÉR

Kudy kam...?

Představení reformní křižovatky – kruhového objezdu se 3 + 1 výjezdy

- směrovníky u jednotlivých výjezdů (slogany)
- pohledy na edukační krajinu po opuštění kruhového objezdu tím či oním výjezdem (logika fungování)
- lidé za volantem (aktéři)
- čeho se obávat (rizika)

Když se to vezme kolem a kolem a kudy dál (ven)

výstupová reforma
(testová)

procesová reforma
(didaktická)

vstupová reforma
(kurikulární)

**EDUout: vyprazdňování školy
(ideje i instituce),
descholarizace-privatizace-
rescholarizace**

Slogany:

- školy si píší svá kurikula
- my máme kurikulum, ó, my se máme...

Logika:

- operuje na vstupu systému
- drží ve hře vzdělávací obsahy (v ČR vede ke kompetencím)
- ve variantě dvojúrovňového kurikula realizuje ideu decentralizace tvorby kurikula a posiluje autonomii škol

Aktéři:

- tvůrci, implementátoři, realizátoři kurikula (VÚP/NÚV 05-13)

Kritika/rizika:

- odvádí učitele od výuky k psacímu stolu
- nemá velkou sílu měnit výukovou praxi, neboť je papírová
- přecenění ohledu na kompetence jde ruku v ruce s rizikem obsahového vyprazdňování školního učení

procesová reforma (didaktická)

Slogany:

kultura vyučování-učení: kvalita výuky/školy
profesní společenství: rozvíjející hospitace
učitelství jako aktivistická profese

Logika:

- operuje v “černé schránce” školského systému
- jde jí o kvalitu toho, co je didakticky nejryzejší: vyučování-učení
- podprována dalším vzděláváním učitelů: realizuje se ve spolupráci mezi učiteli a výzkumníky ve školách (school-based), staví na analýze výukových situací (research-based) a na navrhování a ověřování (design-based) způsobů jejich alternativního (lepšího) řešení

Akteři:

- angažované učitelstvo sobě + podpora z fakult a odjinud (např. Hejného matematika, Heuréka, Didactica Viva...)

Kritika/rizika:

- může se zvrtnout v metodikaření
- nebezpečí formalismů a potažmo obsahového vyprazdňování

výstupová reforma (testová)

Slogany:

plošné testování, výstupy z učení, evaluační standardy
skandální zjištění z mezin. srovnávacích šetření

Logika:

- základem řízení ve školském systému je měření vzdělávacích výsledků
- soutěž škol (ideologie konkurenceschopnosti)
- testování, mezinárodně srovnávací šetření - žebříčkování
- skandalizace výsledků - konstrukce vzdělávacích katastrof, zavedení válečné terminologie, šíření paniky, hysterie

Akteři:

- ministerské kontrolní orgány, testovací agentury
- edukační metrologové z výzkumných institutů, „experti“ na vzdělávání

Kritika/rizika:

- vytváří se seberefrenční svět klamu (Scheinwelt) - řeší se “data o vzdělávání” spíše než vzdělávání jako takové
- škola se mění v soutežiště a bojiště - vystresovaní rodiče požadují od vystresovaných škol hyperkvalifikaci pro své vystresované děti (angličtina od MŠ, esperanto od 3. třídy, digitální gramotnost implantovat ihned po narození)

EDUout: vyprazdňování školy (ideje i instituce), descholarizace-privatizace-rescholarizace

Slogany:

- nejlepší škola je život - učit netřeba, stačí s dětmi být (škola domácí/lesní)
- proč se učit, když je všechno na Google - hackni si své vzdělávání
- nespokojení rodiče zakládají školy pro své (nespokojené) děti
- škola je dobrý byznys: ten, který by nejraději školy zrušil, je teď zakládá...

Logika:

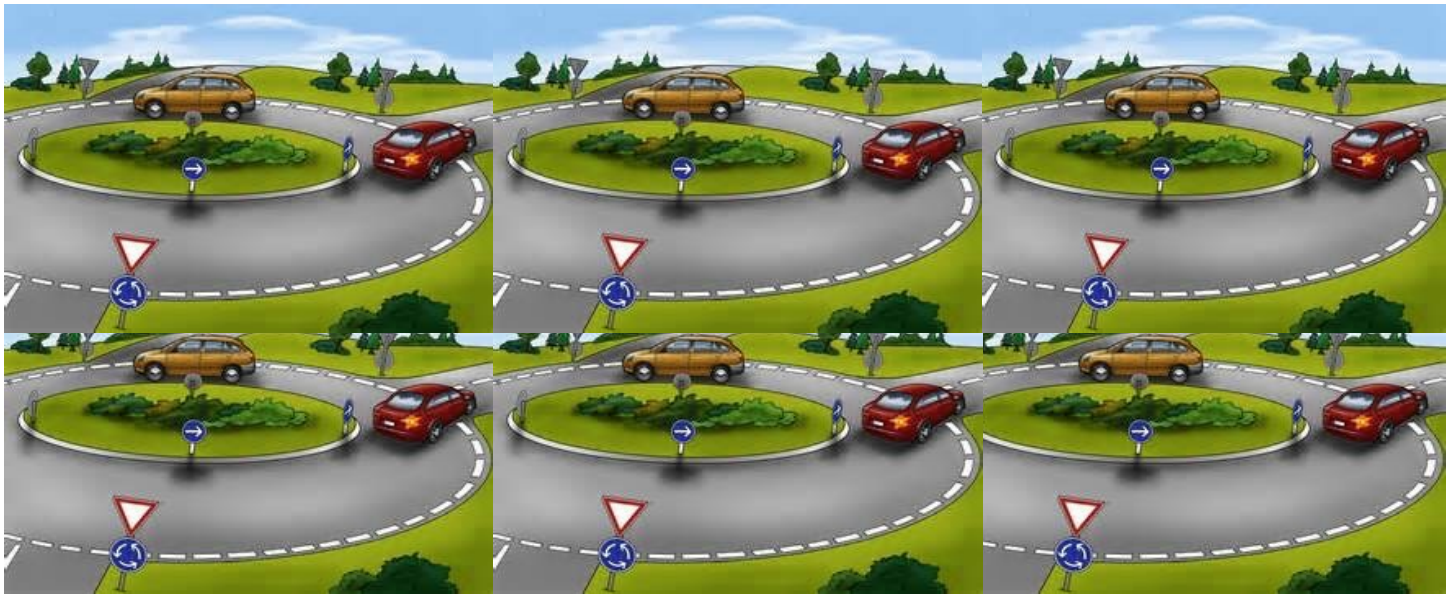
- v reakci na problémy, které běžně běžná škola má, se mnoha různými směry rozvíjejí aktivity, které “řeší” problém školy
- školu jako ideu i instituci vyprazdňují - někdy tak činí z nepochopení tomu, že idea školy je v pořádku, jindy tak činí v zájmu svého vlastního podnikatelského zájmu (descholarizátor rescholarizátorem)

Aktéři:

- o.p.s. ... a.s. ... s.r.o. ... typu EDU-out

Kritika/rizika:

- riziko destabilizace školy jako ideje a instituce
- riziko obsahového vyprazdňování školy přináší vážné důsledky - oslabení zájmu o “věcnost”

Jízdní řád: kdy-odkud-kam-o čem

- Tři **scénáře budoucnosti** školy a učitelské profese (OECD)
 - pokračování**
 - posilování**
 - oslabování**
- Postřehy svědčící o naplňování scénářů **posilování** a **oslabování**

Blog | Scio

PROČ PEDAGOGICKÉ FAKULTY NEPŘIPRAVUJÍ KVALITNÍ UČITELE

RESPEKT 14
PROFIL: FRANCOUZKA, KTERÁ
CHCE ŘIDIT ČESKOU PAMĚT
WAJDA O WALESOVI –
ROZHOVOR A RECENZE
MODERNÍ PROPAGANDA
VE VALCE O UKRAJINU
WWW.RESPEKT.CZ

ČESKÉ SCI-FI: SPOKOJENÝ UČITEL

STÁT ŘEŠÍ PROBLÉM, JAK NAUČIT KANTORY UČIT

9 770862 664000
9 770862 664000
9 770862 664000

RESPEKT 1

MÁ SMYSL CHODIT DO ŠKOLY?

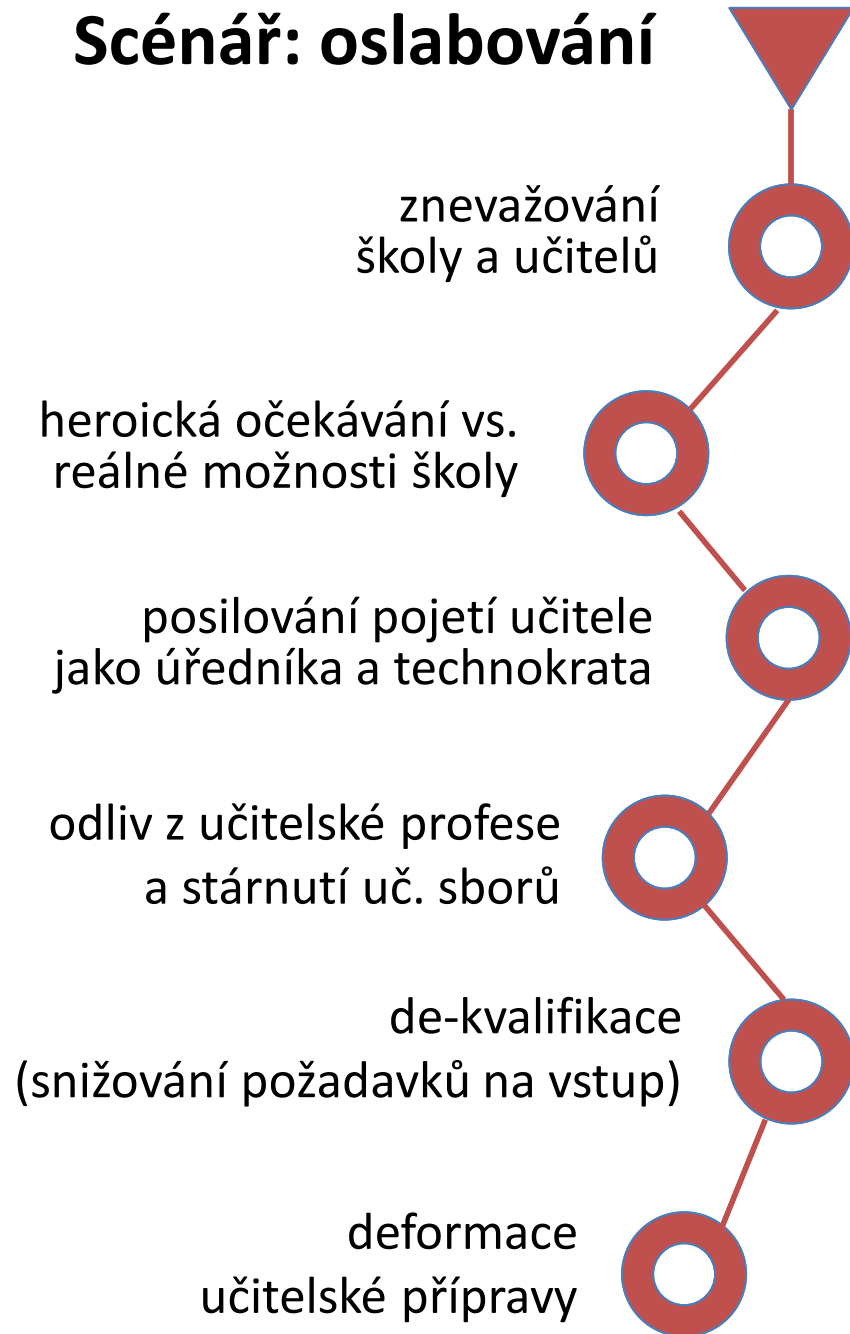
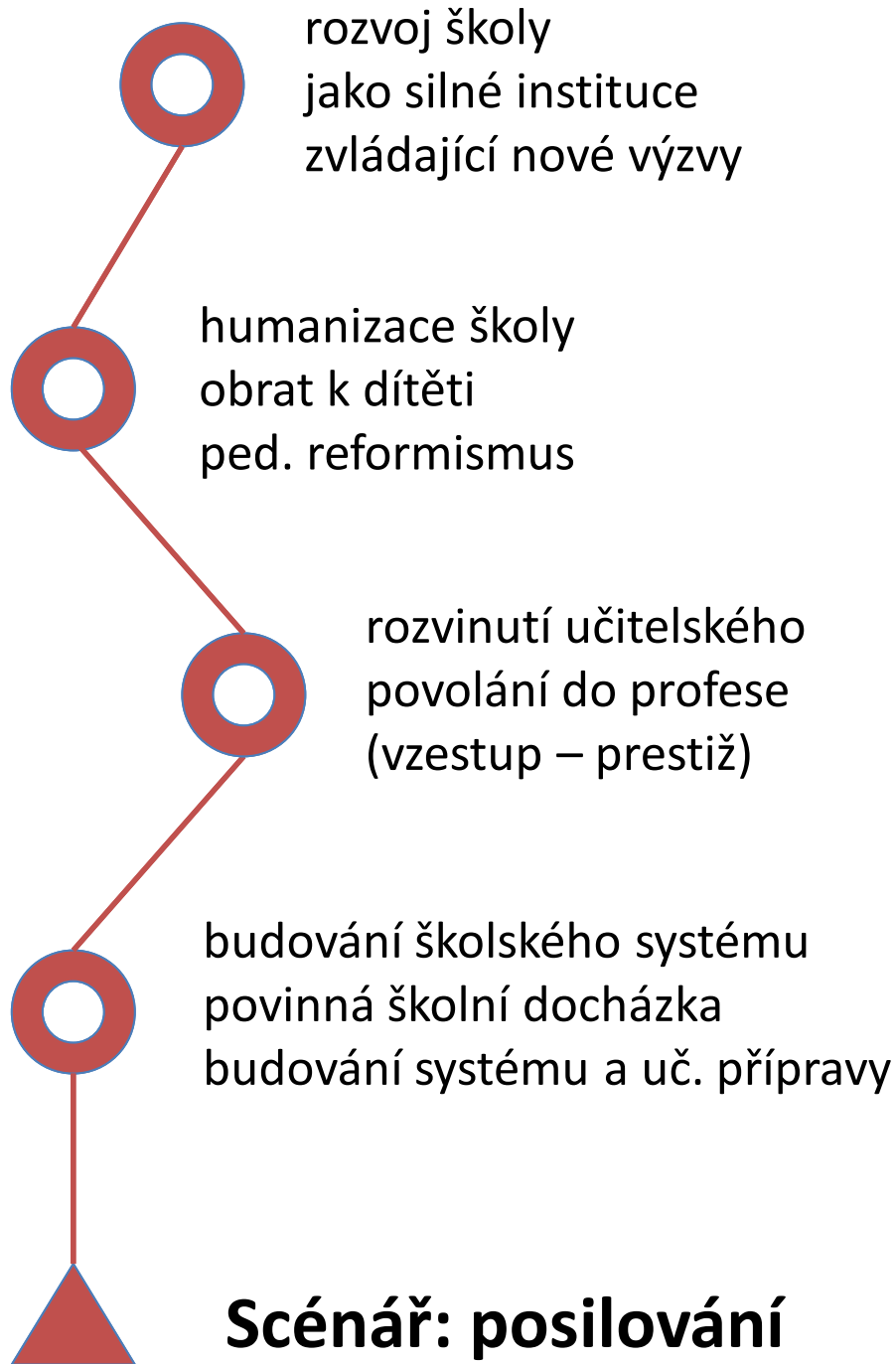
At' se fyziku a chemii učí jen
studenti, které to baví

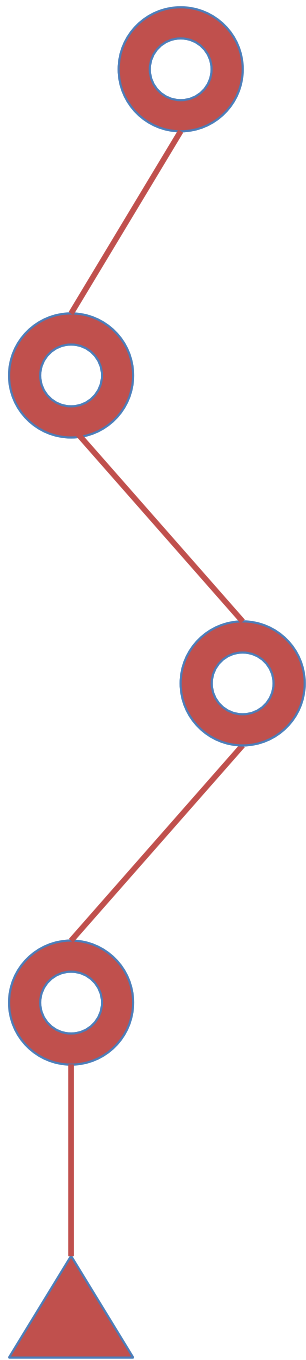

9 770862 664000
9 770862 664000
9 770862 664000

Scénáře vývoje školy (upraveno dle OECD...)

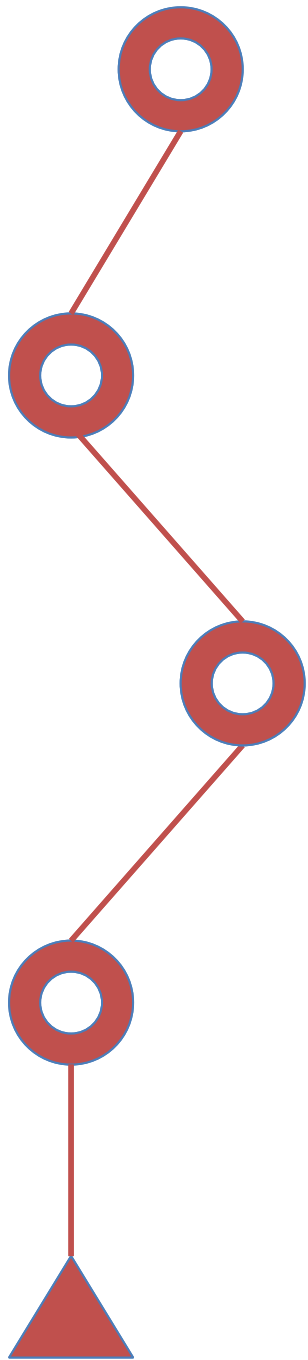
Pokračování současného stavu	Udržování byrokraticky řízených školských systémů (tradiční model)
Posilování funkcí školy	Školy jako hlavní střediska společenského života obcí (model komunitní školy)
	Školy jako organizace zaměřené na procesy učení (model učící se školy)
Oslabování funkcí školy	Sítě učících se v podmínkách společnosti sítí (učební sítě)
	Uplatňování tržních mechanismů ve vzdělávání (tržní model školy)

Vlivy působící ve směru **posilování** budování školského systému a učitelské přípravy

- Budování školských systémů a zavádění povinné školní docházky má zásadní přínos pro zvýšení gramotnosti obyvatelstva a pozdvižení jeho kulturní úrovně.
- Pozdvižení učitelského vzdělávání z učitelských ústavů (sekundární či postsekundární vzdělávání) na fakulty univerzit (terciární vzdělávání) je odpovědí na skutečnost, že učitelství musí být znalostně založenou profesí předpokládající náročnou přípravu.

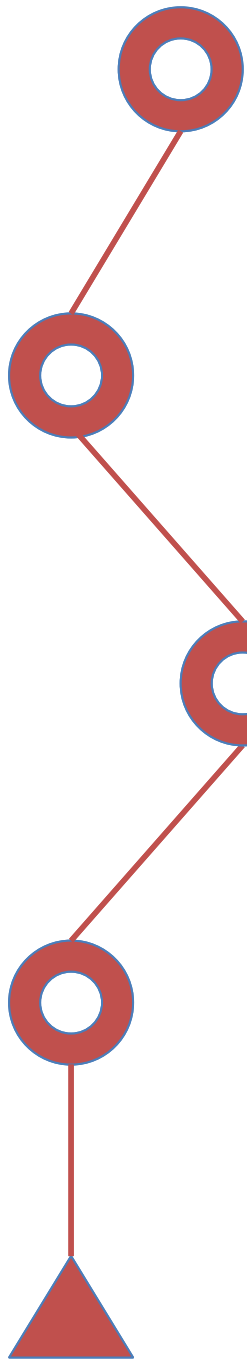
Vlivy působící ve směru **posilování** rozvinutí učitelského povolání do profese

- Formování školských systémů je současně procesem vyhraňování pedagogických profesí – zejména profese učitelské.
- Učitelské profesi je v systému svěřována speciální úloha (výchova a vzdělávání dětí), která je vnímána jako společensky i individuálně závažná – tudíž je vznášen požadavek na profesionalitu.
- Učitelstvo „dělá kariéru“ – realizuje společenský vzestup (zvláště dobře je to patrné u učitelů primárních škol) a těší se relativně vysoké prestiži (jakkoliv učiteli samými prestiž jejich stavu nemusí být vždy vnímána jako vysoká).

Vlivy působící ve směru **posilování** humanizace školy, obrat k dítěti, ped. reformismus

- Pedagogické profese jsou aktérem pozitivních posunů v náhledu na člověka/dítě.
- Přispívají k humanizaci školy a potažmo společnosti: s narůstající empatií a porozuměním se obracejí k dítěti a podávají mu pomocnou ruku.
- Učitelstvo vynalézá pedagogiku a didaktiku, čímž napomáhá zefektivňovat vzdělávání, takže se daří relativně účinně poskytovat vzdělávání zvyšujícímu se počtu osob po delší dobu.

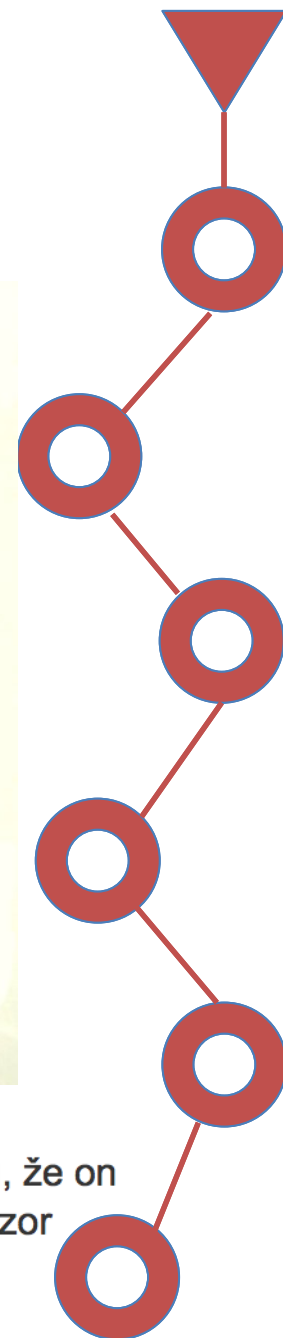

Vlivy působící ve směru **posilování** rozvoj školy jako silné instituce zvládající nové výzvy

- Škola je nakonec možná jednou z mála institucí, které dávají naději, že zvládneme i ty nejnáročnější výzvy jako jsou informační exploze, zvyšující se heterogenita žáků, migrace apod.
- Společnost nedisponuje jiným srovnatelným systémem, který by se týkal všech (nejen dětí, ale i jejich rodin a širších komunit), v případě, že mají školy dostatek sil a expertnosti, může se s nimi v tomto ohledu počítat (naopak: necháme-li školy padnout na kolena, stanou se samy problémem nás všech).

Vlivy působící ve směru **oslabování** znevažování školy a učitelské profese

- Je vykreslován obraz školy jako muzea starých pokladů, které nikdo nikdy nebude k ničemu potřebovat.
- Učitel je prezentován jako profesionálně deformovaný (vztyčený ukazovák).
- Jakožto nectnost je učitelům předhazována lenost...

Líné učitele dává Kalousek k dobru pořád

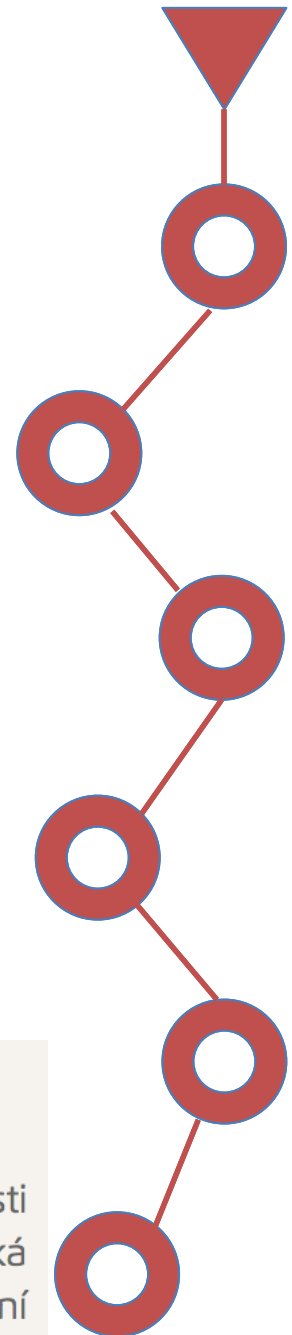
„Že máme nejlínější učitele, on dával kontinuálně k dobrému, když jsme se dostali do střetu, že on by věděl, jak finance ve školství řešit," popsal Dobeš Kalouskův přístup a rozhodně jeho názor odmítl.

Vlivy působící ve směru **oslabování** heroický obraz vs. nízká subjektivně vnímaná zdatnost

- Heroický obraz učitele a školy, od nichž se očekává vyřešení všech možných problémů světa, kontrastuje se slabším profesním sebevědomím učitelů (srov. výzkum TALIS).
- Namísto funkčního rozlišení a zapojení širšího spektra pedagogických profesí se nezvladatelně rozšiřuje záběr učitelské profese.

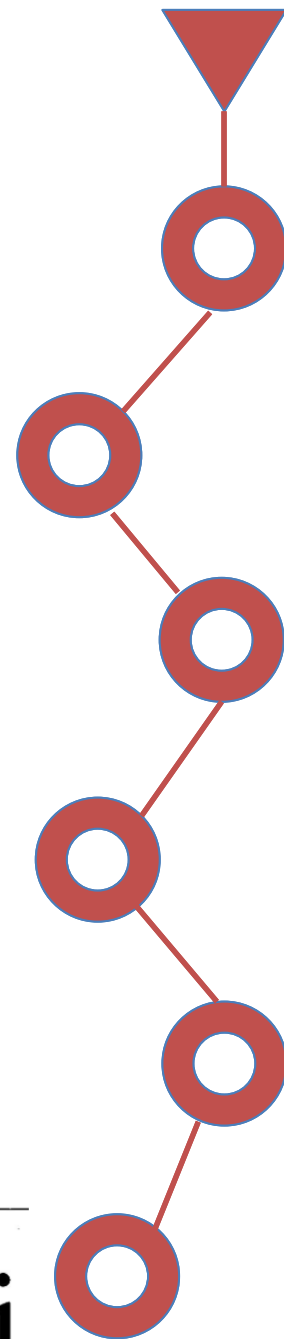
Subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů

V rámci šetření TALIS byla sledována subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů v oblasti řízení třídy žáků, vyučovacích postupů a v oblasti motivace žáků. Dle výsledků je Česká republika po Japonsku druhou zemí s celkově nejnižší subjektivně vnímanou vlastní zdatností učitelů.

Vlivy působící ve směru **oslabování** pojímání učitele jako úředníka a technokrata

- Pro středoevropské pojetí učitele jako vykonavatele státního zadání v byrokratizovaném školském systému je charakteristická tzv. *úřednická mentalita* (srov. něm. *Unterrichtsbeamte – úředník pro výuku*).
- K posilování *úřednického charakteru učitelské profese* může docházet také vlivem nevhodně koncipovaných standardů a kariérních systémů či formalistního zavádění školských reforem.
- V systémech, kde významnou roli hraje testování žáků, se učitelé stávají technokraty a vzdělávací proces se stává standardizovanou technologií.

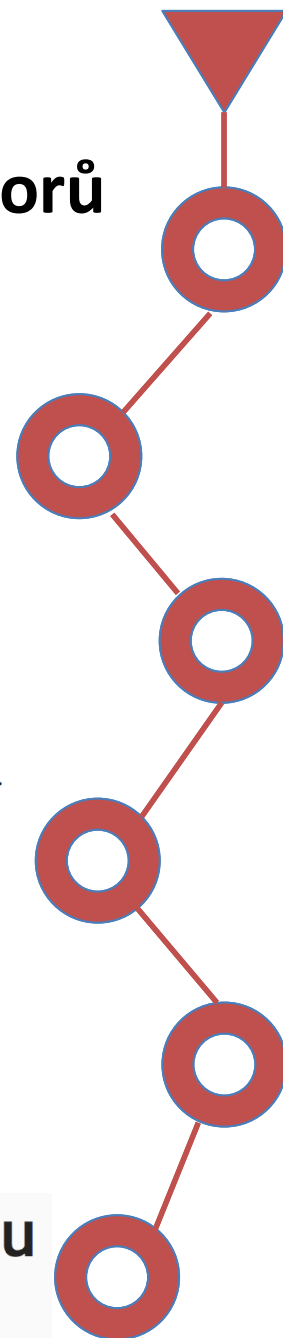
Vlivy působící ve směru **oslabování** odliv z učitelské profese a stárnutí učitelských sborů

- Nedostatečné finanční ohodnocení, nízká atraktivita, nemožnost kariérního vzestupu v kombinaci se zvyšujícími se náročnostmi učitelské práce vede k odlivu z profese a k problémům s rekrutováním mladých učitelů.

Studenti učitelství utíkají z oboru, odrazují je platy

Česko by potřebovalo do školství nabrat novou krev. Mladé lidi však učitelské povolání neláká, nadšence odrazuje situace v mnohých školách, nízké platy i prestiž tohoto povolání. Při nedostatku pedagogů už se stát rozhoupal k prvním opatřením, která mají kantořinu zatraktivnit. Zvyšuje platy, ale na záchranu školství to nestačí. Připouští to i ministryně školství Kateřina Valachová (ČSSD). Hodlá prosadit kariérní řád, vylepšit ohodnocení začínajících učitelů a zdokonalit jejich přípravu.

Senzační učitelé ze škol odcházejí, protože nedostanou hypotéky, říká ředitel gymnázia Růžička

Vlivy působící ve směru **oslabování** de-kvalifikace: snižování kvalifikačních požadavků

- Jednou v souvislosti s finanční krizí, jindy v souvislosti se vzdělávací expanzí se objevují články sugerující nezbytnost de-kvalifikace.
- Na místech učitelů se tu a tam objevují lidé (místy bez příslušné kvalifikace) označovaní jako koučové či poradci – posouvá se chápání učitelské role.

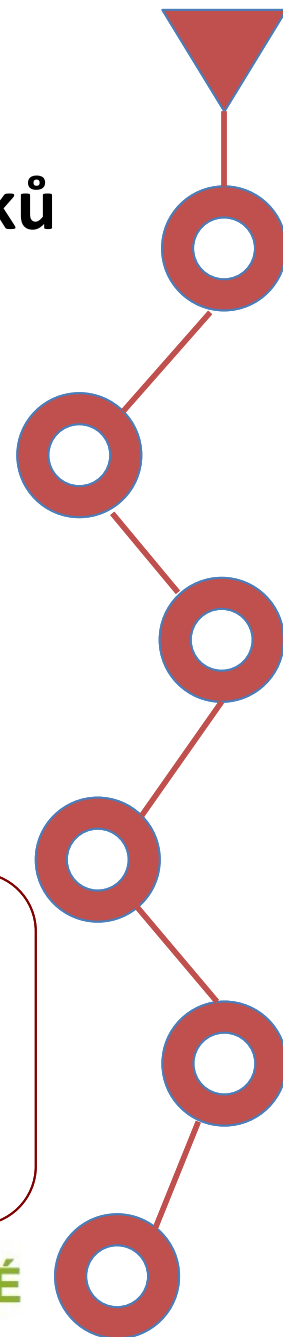
Závěrečná zpráva podskupin
Národní ekonomické rady vlády pro
konkurenceschopnost a podporu
podnikání

Verze k diskusi na workshopu dne 28.2.2011

Návrh na snížení
kvalifikačních požadavků
na bakalářskou úroveň...

**UČITELÉ ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ NA SŠ BEZ PEDAGOGICKÉ
KVALIFIKACE? PROČ JEN TAM?**

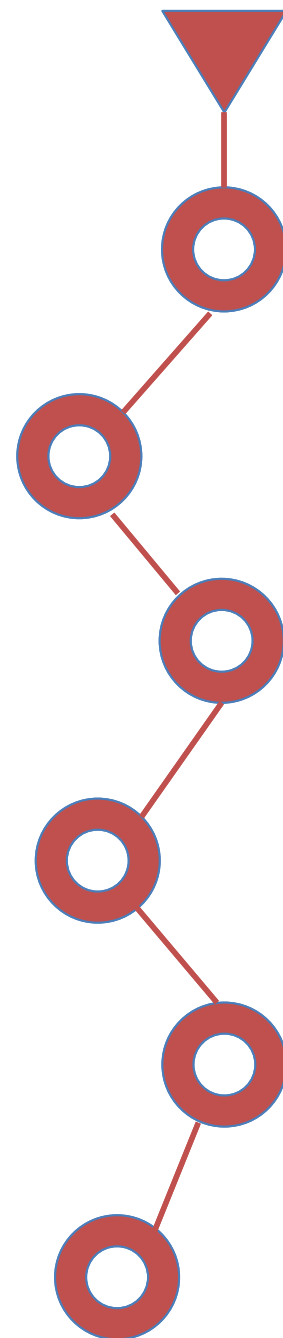

Vlivy působící ve směru **oslabování** deformace učitelské přípravy

- Strukturování učitelského studia na Bc. a NMgr. a dominance návazného na úkor souběžného modelu odklání studium od praxe a zapříčiňuje jeho omezenou účinnost.
- Nová vlna „experimentování“ s učitelským studiem (2016+) v rámci vnitřních akreditací na univerzitách patrně vyústí v rozrůzněnost, nepřehlednost a nekompatibilitu učitelského studia napříč fakultami.
- Znejasnění, co (všechno) je a bude studiem učitelství, povede k rozostření obrazu učitelské profese ve společnosti a zproblematizuje utváření identity učitelské profese na její cestě do neznáma...

ZPRÁVY

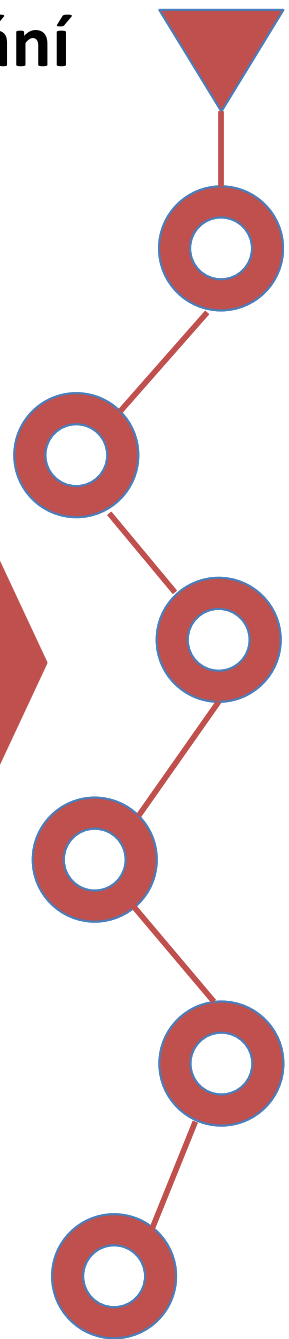
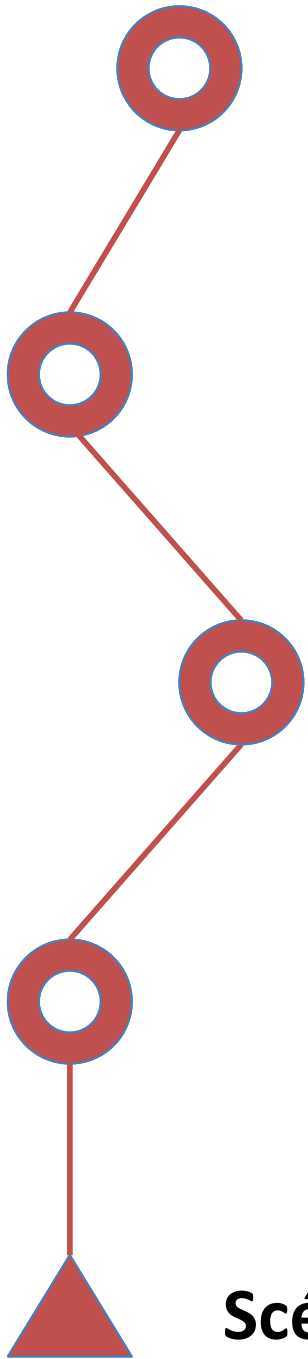
**STRUKTUROVANÉ STUDIUM UČITELSTVÍ - STÁLE
AKTUÁLNÍ PROBLÉM**

Scénář: oslabování

Scénář: posilování

Scénář: oslabování

...takto se
buduje tzv.
profesní kapitál

hlavní strategií je
rozvíjení důvěry
ve školy a
pedagogické
profese

školy jsou v péči
pedagogických
profesí

**Jaké podmínky pro budování toho
či onoho kapitálu vytváří stát?**

...takto se
buduje tzv.
byznys kapitál

hlavní strategií je
vyslovování
nedůvěry
(stávajícímu)
pojetí školy a
pedagogických
profesí

školy jsou
dobrým
byznysem
v rukou
byznysmenů

Scénář: posilování

Školy (v) budoucnosti

- Bude pokračovat decentralizace školství – školy budou více **vyrůstat zespoda a rozvíjet se zevnitř**, budou se více **sítovat**
- Školy se více **otevřou svému okolí** (posílí v nich princip regionálního) a stanou se vzdělávacími centry komunit
- Ve větší míře se ze škol stanou **celodenní školy** jako instituce **komplexní edukační péče** – posílí v nich **interprofesionalita**
- Školy se **vyprofilují** (najdou „svoji“ parketu) a zlepší sebe prezentaci
- **Populace žáků bude více rozrůzněná** (sociálně, kulturně, jazykově apod.), školy budou **přehodnocovat zaběhané způsoby práce**
- Význam **základních kulturních technik** (čtení/psaní/počítání) a **vědění o sobě a světě** bude zachován a vzroste význam tzv. **měkkých a přenositelných kompetencí**: umět si klást cíle, učit se učit
- Učitelé **rozšíří svoji aprobovanost o nové dimenze** nad rámec tradičních vyučovacích předmětů